

БАТЛАВ
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ
ЖУУЛЧЛАЛЫН САЙД

БАТЛАВ
ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД
ХЭРГИЙН САЙД

БАТЛАВ
САНГИЙН САЙД

Н.ЦЭРЭНБАТ

Ц.НЯМДОРЖ

Ч.ХҮРЭЛБААТАР

БАЙГАЛИЙН УРГАМЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Монгол улсад газар, түүний хэвлий, ой, ус, амьтан, ургамал болон байгалийн бусад баялаг гагцхүү ард түмний мэдэл, төрийн хамгаалалтад байна” гэж, гучин наймдугаар зүйлийн 2.4 дэх хэсэгт “Хүрээлэн байгаа орчныг хамгаалах, байгалийн баялгийг зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээ авах” гэж тус тус заасан. Үүний дагуу Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний 4.2.8.3 дахь хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын 2017 оны 11 дүгээр тогтоолын хавсралтаар батлагдсан Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2020 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэлд Байгалийн ургамлын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулж батлуулахаар тус тус заасан.

Түүнчлэн Монгол Улсын Их Хурлын 1997 оны 106 дугаар тогтоолын хавсралтаар батлагдсан Төрөөс экологийн талаар баримтлах бодлогын баримт бичгийн 3.9.4-т “Ургамлын нөөц, тархац, амьтны тоо, байршил, агнуурын нөөцийг нь судалж экологи-эдийн засгийн үнэлгээний үндсэн дээр аж ахуйн ач холбогдол, ашиглалтын хэлбэр, зохион байгуулалтыг нь бүсчлэн тогтоож, элбэг ургамал, амьтныг байгалийн хэвийн өсөлт, үржилтийг нь алдагдуулалгүй зохистой ашиглах, ургамал, амьтны гаралтай үнэт түүхий эд, экологийн цэвэр бүтээгдэхүүнээр дэлхийн зах зээлд өрсөлдөнө.” гэж, Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолын хавсралтаар батлагдсан Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.5.3.1-д “Ой, амьтан, ургамал зэрэг байгалийн нөөц баялгийг судлах, хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээхэд чиглэсэн арга хэмжээг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй цогц байдлаар шийднэ.” гэж тус тус тусгасан.

Манай орны ургамлын аймаг, түүний олон янз байдал нь Төв Ази, Сибирь, Алтайн уулс, Дорнод Азийн бүс нутгийн флорын төлөөлөгчдөөс бүрдсэн өвөрмөц онцлогтой хэдий ч унаган ба завсрын унаган ургамал цөөнгүй, олон янз байдлын хувьд ядмаг, төрөл зүйл багатай тул цаашид бодлогын түвшинд тууштай хамгаалах нь чухал байна.

Өнөөдөр, Монгол орны ургамлын аймаг, түүний олон янз байдалд гуурст (ойм, нүцгэн болон далд үртэн) болон гуурсгүй (хөвд, замаг, мөөг, хаг) гэх ургамлын үндсэн 2 бүлэг багтдаг бөгөөд олон жилийн судалгааны үр дүнд Монгол оронд одоогоор 388 овогт хамаарах 1523 төрөлд багтах 7350 зүйл, дэд зүйл бүртгэгдэв¹. Үүнд 56 овгийн 156 төрлийн 574 зүйл, дэд зүйл дээд мөөг; 87 овгийн 268 төрлийн 2003 зүйл, дэд зүйл замаг; 63 овгийн 207 төрлийн 1033 зүйл, дэд зүйл хаг; 74 овгийн 208 төрлийн 580 зүйл, дэд зүйл хөвд; 108 овгийн 684 төрлийн 3160 зүйл, дэд зүйл гуурст ургамал тархсан байна². 3160 зүйл гуурст дээд ургамлаас унаган ургамал 153 зүйл (4.89%), завсрын унаган 458 зүйл (14.64%), нэн ховор 133 зүйл (4.25%), ховор 356 зүйл (11.38%), үлдэц (үлдвэр) ургамал 70 зүйл (0.99%) ургаж байна³.

Монгол орны ургамлын аймгийн зонхилох судалгааны дүнгээс тодорхой шалгуураар 3160 зүйл гуурст дээд ургамлаас үнэлгээ хийхэд 1472 зүйл /Нэн ховор 128 зүйл, ховор 355 зүйл, унаган 120 зүйл, завсарын унаган 535 зүйл, Монгол орны Улаан дансанд бүртгэлтэй 148 зүйл, Монгол Улсын Улаан номонд орсон 134 зүйл, CITES-ийн жагсаалтад орсон 8 зүйл, усны 186 зүйл, уур амьсгалын өөрчлөлтөд нэн өртөмтгий 484 зүйл, өндөр уулын 418 зүйл, Монгол орны зөвхөн нэг бүс нутагт тархсан 618 зүйл, үлдвэр 70 зүйл нь, олон талын ач хобогдолтой 54 зүйл/ ургамал буюу нийт ургамлын 46%-ийг зайлшгүй хамгаалалтад авах шаардлага үүсээд байна⁴.

Монгол орны газар нутаг өргөн уудам, байгалийн бүс бүслүүр, ургах орчин олон янз боловч эрс тэс уур амьсгалтай, далайн түвшнээс харьцангуй өндөрт дэлхийн ургамал газарзүйн 4-н том бүс нутгийн заагт байрладаг. Цаашилбал уур амьсгалын өөрчлөлт, цөлжилт, ган гачиг, уул уурхай зэрэг хүчин зүйлүүдээс гадна байгалийн ашигт ургамлын ахуйн болон үйлдвэрлэлийн хэрэгцээ нэмэгдэж, хувь хүн, аж ахуйн нэгж ашиг орлого олох зорилгоор шинжлэх ухааны үндэслэлгүйгээр нэн ховор, ховор, элбэг ургамлыг байгалиас их хэмжээгээр түүж бэлтгэх болсонтой холбоотой олон зүйл ургамлын тархац хумигдах, илт ховордох, олон жил ургалгүй өнжих, зөв зохистой ашиглаагүйн улмаас цөөнгүй төрөл, зүйл ургамлын нөөц эрс багасаж, устах аюул нүүрлээд байна.

Өнөөдөр монгол орны бэлчээр нутгийн 70 гаруй хувь нь аль нэг байдлаар доройтсон нь эрдэмтдийн судалгаагаар нэгэнт тодорхой болсон⁵. Мал бэлчээрлэлт нь ургамлын үрийн нөхөн сэргэлтэд хүчтэй сөрөг нөлөө үзүүлж, ургамлын бүлгэмдлийн бүрэлдэхүүн, бүтцэд ихээхэн өөрчлөлт оруулж ургамлын баялаг хомсдох бас нэг шалтгаан болдог. Зөвхөн Дорнод аймгийн жишээн дээр авч үзвэл аймгийн нийт нутгийн 34,5% нь дунд, 26,5% нь их доройтсон байна⁶.

¹ Urgamal et al. 2016; Ургамал 2017

² Urgamal et al. 2016; Ургамал 2017; Urgamal 2018

³ Urgamal et al. 2016

⁴ Species catalogue of rare and threatened vascular plants of Mongolia M.Urgamal, 2018

⁵ Монгол орны байгаль орчин IV боть

⁶ Монгол орны байгаль орчин III боть

Байгалийн ургамлын ховордлын шалтгааны 59,3% нь хүний нөлөөгөөр, 38,6% нь нөөцийн хэт ашиглалтаас, 47,3% нь байгалийн гамшгаас үүдэлтэй байна.⁷

Тиймээс хүрээлэн байгаа орчныг хамгаалах, байгалийн баялгийг зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээ авах асуудлыг хуулиар зохицуулах хэрэгцээ үүсч байна. Байгалийн ургамлын тухай хуульд Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу хийсэн судалгааны дагуу уг хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулах шаардлагатай байна.

Иймд дээрх хууль зүйн практик шаардлагыг үндэслэн Байгалийн ургамлын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулна.

Хоёр.Хуулийн төслийн ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Байгалийн ургамлын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга нь 4 бүлэг 23 зүйлтэй байна.

Хуулийн төслийн 1 дүгээр бүлэгт хуульд тодорхойлох шаардлагатай нэр томъёоны тодорхойлолтыг дэлгэрэнгүй боловсруулж тусгана. Ургамал хамгаалал болон түүнтэй холбоотой харилцаанд баримтлах зарчим, иргэн хуулийн этгээд, ургамлын сан, түүний ангилал, үйл ажиллагааны удирдлагын ажиллах журмыг тогтооно.

Хуулийн төслийн 2 дугаар бүлэгт байгалийн ургамлыг хамгаалах, нөхөн сэргээх, ургамлын тархац, нөөц тогтоох судалгаа хийх нөхцөл болон үйл ажиллагааны хориглолттой журмыг тогтооно.

Хуулийн төслийн 3 дугаар бүлэгт байгалийн ургамлыг зохистой ашиглах болон байгалийн ургамлыг тарималжуулах Төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллага, иргэн, хуулийн этгээдийн эрх, үүргийг нарийвчлан тусгана. Манай орон ургамлын зүйлийн бүрдлийн хувьд харьцангуй баялаг ч үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашиглах нөөцгүй. Иймд ургамлын генетик нөөцийг нэмэгдүүлэх, удмын санг хамгаалах, эдийн засгийн эргэлтэнд оруулах асуудлыг шийдвэрлэхтэй холбоотой байгалийн ургамлыг тарималжуулах зүйл заалтыг нэмэлтээр оруулна. Байгалийн ургамал түүж бэлтгэх сонирхол бүхий иргэн, хуулийн этгээдийн эрх, хүлээх үүргийг тодорхой зааж, ургамал түүх хугацаа, төлбөр, хураамжийн эрх зүйн үндсийг тогтооно.

⁷ Нямбаяр, Д., Оюунцэцэг, Б., Тунгалаг, Р. (эмхэтгэгчид), Ц. Жамсран, Ч. Санчир, С. Бахман, Н. Сонинхишиг, С. Гомбобаатар, Ж.Е.М. Баиллие, Ц. Цэндээхүү (редакторууд) (2012). *Монголын ургамлын Улаан данс ба хамгааллын төлөвлөгөөний эмхэтгэл*. Бүс нутгийн улаан дансны цуврал. Боть 10. Лондоны Амьтан Судлалын Нийгэмлэг, Монгол Улсын Их Сургууль

Хуулийн төслийн 4 дүгээр бүлэгт Монгол оронд ургадаг мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөт бодис бүхий ургамалтай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтыг Монгол улсын нэгдэн орсон гэрээ, конвенци болон Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын эргэлтэд хяналт тавих тухай хуультай уялдуулна. Мөн тус хуулийн зохицуулалтад хамаарагдах иргэн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйл, хариуцлагын хэлбэр, маргаан шийдвэрлэх талаар өнөөгийн хэрэгжиж буй хууль эрх зүйн орчинд тохируулан тусгана.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаарх санал

Хуулийн төсөл батлагдсанаар нийгэм, эдийн засаг, эрх зүйн дараах үр дүн гарна. Үүнд:

1. Монгол орны нэн ховор, ховор, ашиглалтад өртөмтгий ургамлыг хамгаалах, зохистой ашиглах үйл ажиллагааны хөтөлбөр хангагдана;
2. 1995 онд батлагдсан нэн ховор ургамлын жагсаалт шинэчлэгдэнэ;
3. 1995 батлагдаж 2004, 2015 онд 2 удаа нэмэлт орсон ховор ургамлын жагсаалт шинэчлэгдэнэ;
4. Байгалийн ургамалд шинжлэх ухааны үндэслэлтэй экологи-эдийн засгийн үнэлгээ тогтоож, ургамал хамгааллын зөв хөшүүрэг бий болгох нөхцөл бүрдэнэ;
5. Байгалийн ургамлын удмын санг хамгаалж хойч үедээ өвлүүлэх нөхцөл бүрдэнэ;
6. Байгалийн ургамлыг тарималжуулах генетик нөөцийг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн эргэлтэнд оруулах нөхцөл бүрдэнэ;
7. Байгалийн ургамлын нөөцийг хамгаалах, экологийн тэнцвэрт байдал хадгалагдах нөхцөл бүрдэнэ;
8. Байгалийн ургамлын эсрэг хууль бус үйл ажиллагааг таслан зогсоох эрх зүйн орчинд дэвшил гарч одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Зөрчлийн тухай хууль болон Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулиудтай нийцнэ;
9. Хууль тогтоомж хоорондын давхардал, хийдэл, зөрчил арилна;
10. Олон зүйл ургамлын нөөц болон тархацын мэдээлэлд өөрчлөлт орж, зөв зохистой ашиглах нөхцөл бүрдсэнээр улсын төсвийн орлогыг бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, ургамал ашиглахтай холбоотой гэмт хэрэг, зөрчлийн хэргийн гаралт багасах ач холбогдолтой.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, түүнийг хэрэгжүүлэх зорилгоор цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаарх санал

Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон холбогдох бусад хуультай нийцэх бөгөөд Байгалийн ургамлын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Ойн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эрүүгийн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг хамтад нь боловсруулна.

----o0o----